

Karakter ve Değer Eğitimi

Eğitim Felsefesi ve Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

Dr. Fehmi Demir

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı

Dersin İşlenişı

1. Bilim, Felsefe ve Değerler İlişkisi
2. Eğitim Felsefesi, Değerler Felsefesi ve Değerler Eğitimi
3. Eğitimin Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

Bilim, Eğitim Bilimleri

- **Bilim**, doğada meydana gelen olayların nedenlerini, birbirleri ile olan ilişkilerini ortaya çıkaran, bunları genelleleyen, kuramlara dönüştüren ve elde ettiği kuramsal bilgi aracılığıyla daha sonra meydana gelecek olan olayların nasıl ortaya çıkacağını saptayan entelektüel bir uğraştır.
- **Eğitim bilimleri** de, eğitim alanındaki olguları ve gerçekleri bilimsel yöntemlerle araştırır, bu araştırmalar sonucunda elde ettiği bilgiyi nesnel ölçümler kullanarak değerlendirme yoluyla bilgi üretir ve bu bilgileri alanında uygulamaya sunar.

Eğitim Bilimleri

- **Eğitim**, bireylere bir takım mesleki ve teknik bilgiler kazandırmanın yanı sıra, bireyin kültürel açıdan zenginleştirilmesi, içinde yaşadığı topluma, evrensel değerlere uygun bir **karakter geliştirmesi ve iyi vatandaş olarak yetiştirilmesi** amacını taşır.
- **Eğitim bilimleri** değerleri göz ardı edemez ancak bunu bilimsel olarak yapmak zorundadır.

Bilim ve Değerler

- Bilimin değerlere yönelik **üç farklı yaklaşımı** bulunmaktadır.
 1. Değerler üzerine bir değerlendirme yapmadan, sadece **toplumun sahip olduğu değerleri betimlemeyi** amaçlar.
 2. Bilim değerlerin işlevsel olarak **bireye ne kazandırdığını** teknik olarak inceler.
 3. Bilim **mutlak bir değeri** tanır. Bu değer, o olmadan ne bilimin ne de düşüncenin mümkün olmayacağı “**tutarlılık**”tır.

Bilim, Eğitim ve Değerler

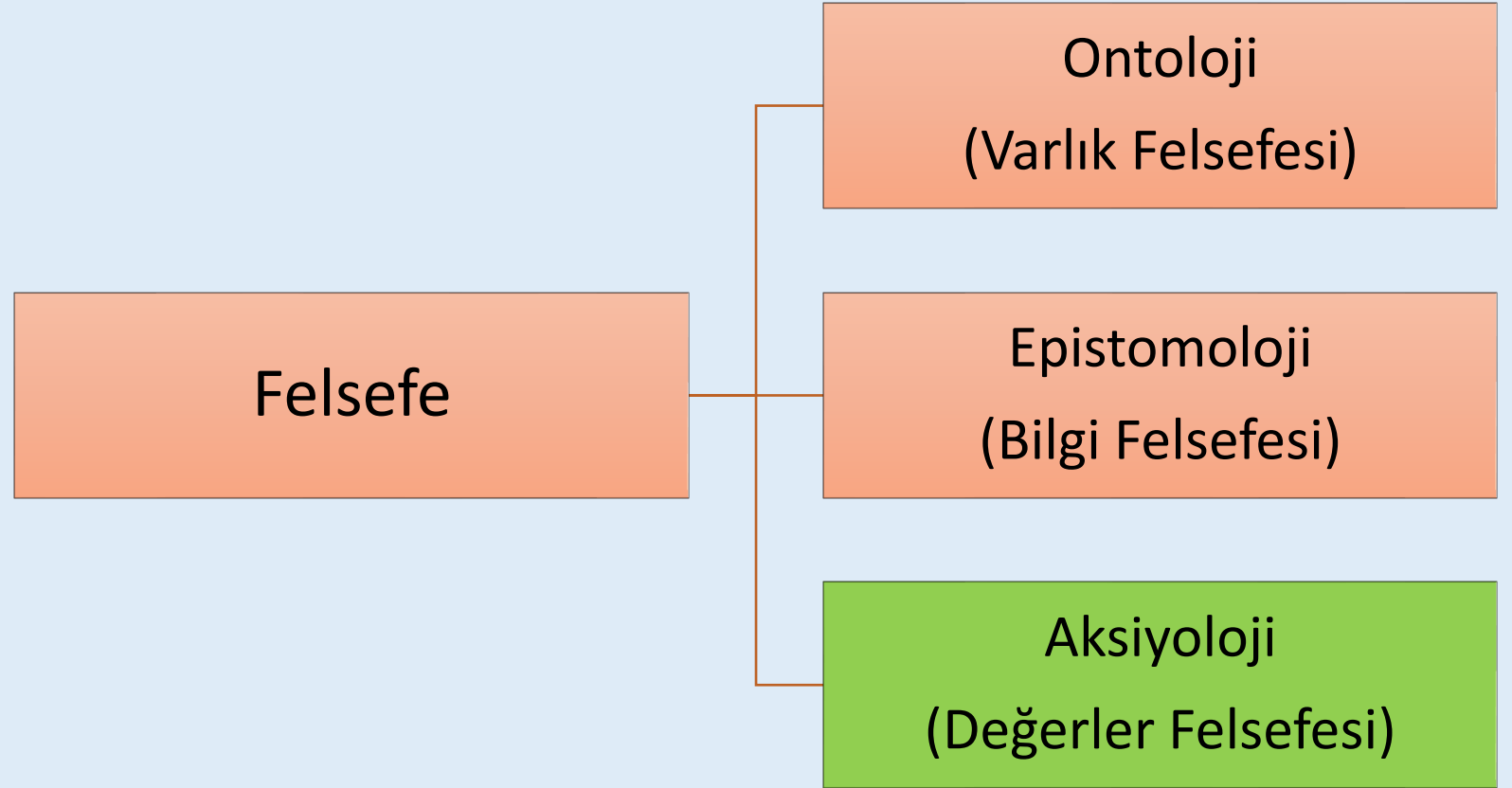
- Bilimin değerlere yaklaşımı, değerın özünden çok, değerlerin betimlenmesi, ne fayda sağladığı ve tutarlı olup olmadığı ile ilgilidir.
- Diğer yandan insanı şekillendirme sanatı olan eğitimin de değerlerden bağımsız olması düşünülemez.
- Eğitim, değerler ile ilgilidir ve kime, nasıl öğretileceği hususundaki değer yargıları eğitimin temelini oluşturur.

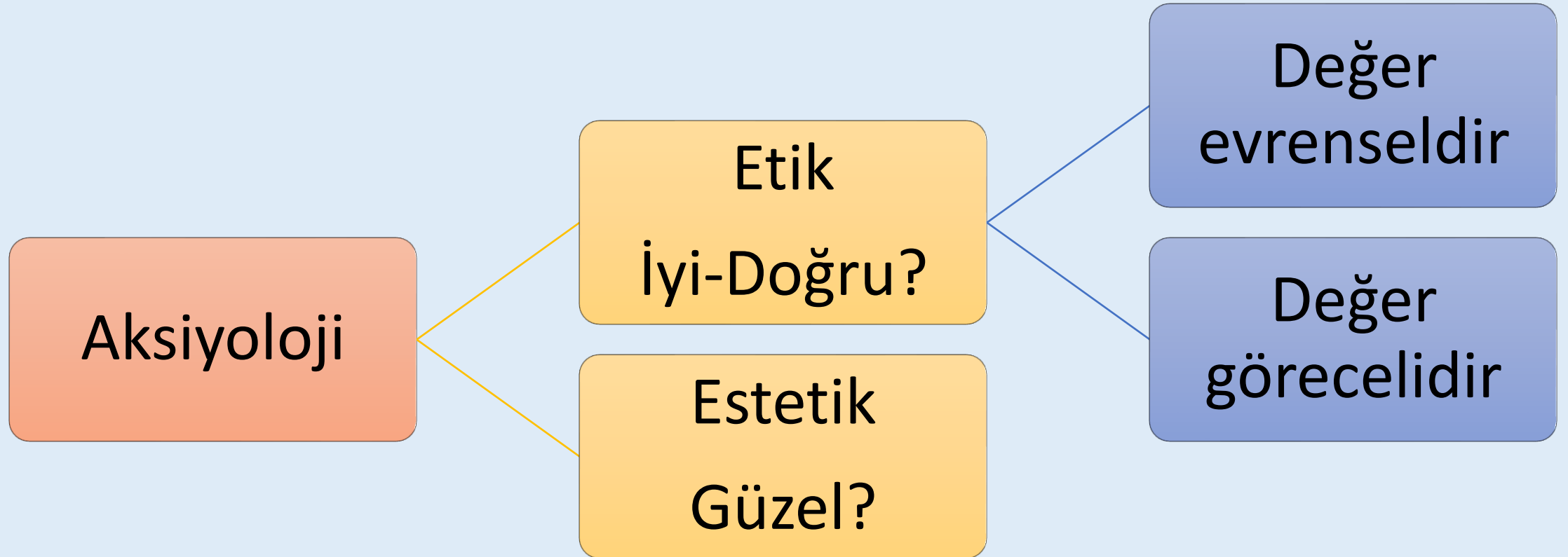
Bilim, Eğitim Bilimleri ve Felsefe

- Felsefe, bütün bilimlerin kaynağıdır. Bütün bilim dalları ile ilişkisi bulunmaktadır. **Bilimsiz felsefe, felsefesiz bilim olmaz.**
- Felsefe, insanın hedeflerinin yükseklik ve derinlikleri hakkında fikir vermektedir.
- Bu açıdan, sistemli ve metotlu bir düşünce faaliyeti ve bütün bilimlerin kaynağı olan **felsefenin değerlere bakışı** önemlidir.
- Bir ülkenin gerçek gelişmesi, ilerlemesi ve kalkınması, bilim ve felsefenin bir arada ve eşdeğer öneme sahip olmasına bağlıdır.

Felsefe ve Değerler İlişkisi

- Eğitim de değerlerle ilgili ve kime, nasıl ve **niçin** öğretileceği hususundaki değer yargılarının temelini oluşturur.

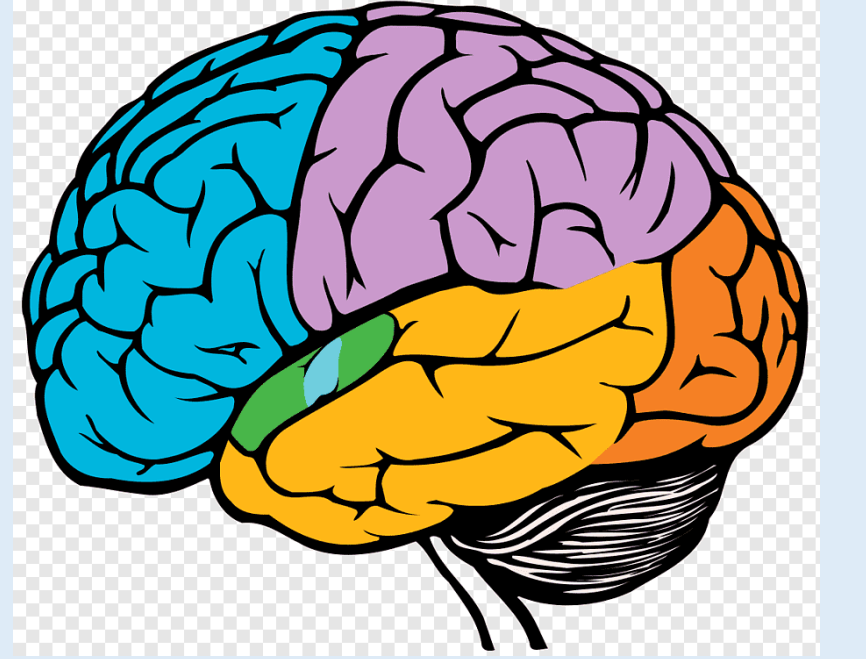

Eğitim Felsefesi, Değerler Felsefesi ve Değerler Eğitimi

- Eğitim felsefesi, eğitim politikalarına ve uygulamalarına yön vererek onları şekillendiren varsayımları, inançları, kavramları, düşünceleri, kararları, ilkeleri ve ölçütleri **inceler**; bunları kendi içindeki tutarlılık ve anlamları açısından **kontrol eder**.
- Eğitim sisteminin **yetiştirmek istediği insan anlayışını** değerlendirir. Eğitimi engelleyen **sorunların neler** olduğunu açıklamaya çalışır. Eğitim alanında kullanılacak yeni **varsayımlar (hipotezler) oluşturur**.

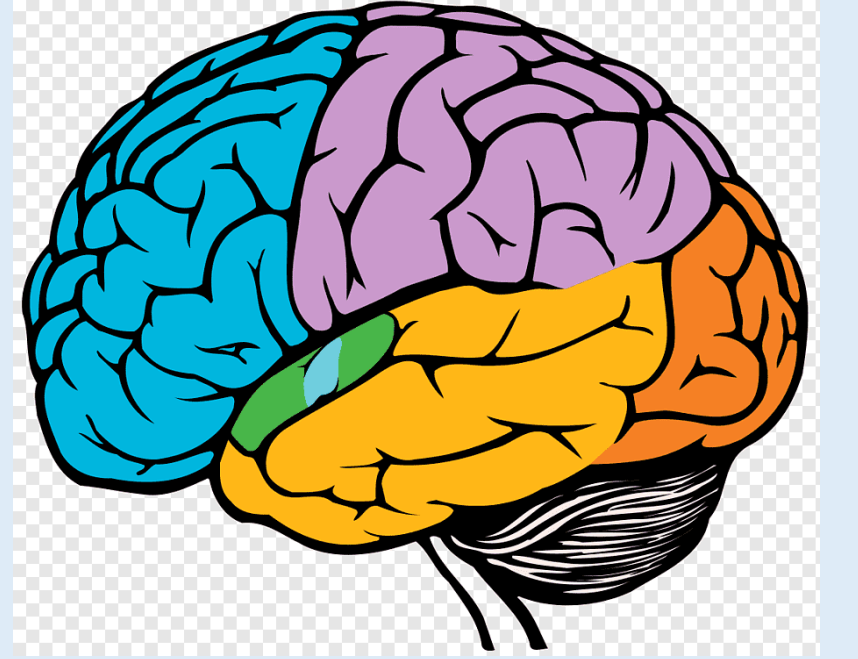
İdealist Değerbilim ve Eğitim

- İdealistler, değerlere ilişkin **öz bilginin** **insanın aklından kaynaklandığını** savunmaktadır.
- **Etik davranış**, sosyal kültürde ve gelenekte geçmişten günümüze varlığını sürdüren olaylara bağlı olarak ortaya çıkar.
- **Değerler mutlak ve içseldir.** Değiştirilemezler ve tüm insanlık için evrenseldirler. İyilik, doğruluk ve güzellik “bütünsel varlık’ta yer alır.

İdealist Değerbilim ve Eğitim

- İdealist değerbilime göre okullarda **yer, zaman ve koşullara göre değişiklik göstermeyen**, evrensel ve kültürel miras içinde yer alan değerler öğretilmelidir.
- Değer eğitiminin kaynağı en zengin biçimde tarih, edebiyat, din, felsefe gibi **insanlık tarihi boyunca ortaya koyulmuş olan eserlerde, kültürel miraslarda** bulunabilir.

Realist Değerbilim ve Eğitim

- Realist değerbilime göre okulun ve eğitimin amacı, **bireyi en iyi ve en mükemmel yetilerle donatarak onu mutlu etmektir**. Birey, etik kararlarını ussal bir çerçeve içinde vermelidir.
- Eğitimin değerler açısından en önemli amacı, **kendini tanıma, kendini anlama ve kendini tamamlama** süreçlerinden geçirerek bireyin yetilerini en üst düzeye getirme ve iyi bir hayat yaşamasını sağlamaktır.
- Eğitimin ve okulun rolü, hayatı bilgiye dönüştürmektedir.

Pragmatist Değerbilim ve Eğitim

- Pragmatistler, değerlerin insanın çevresinde meydana gelen **olgu ve olaylara karşı gösterdiği tepkilerden temel aldığını** ve **kişiden kişiye değişen** yani görelî (rölativist) olduğunu savunur.
- Değerlerin temeli insanın tercihleri, istekleri, hazları ve arzularıdır.
- Pragmatist değerbilime göre okullar, hayata hazırlık amacını taşımamalıdır, aksine **hayatla iç içe olmalıdır**.

Pragmatist Değerbilim ve Eğitim

- Topluma ve kültüre sıkıca bağlanmış bir nesil yerine, **çağa, gelişmeye ve fayda sağlamaya yönelmiş bir nesil yetiştirilmelidir.**
- **Nelerin öğretileceği, zamana bağlı** olarak süregelen değişiklikler içinde belirlenmelidir.
- Öğrenciye **fayda sağlamayacak**, işine yaramayacak, fonksiyonel değeri bulunmayan **şeyler** öğretilmemelidir.
- Öğrencilere **demokrasi bilinci** kazandırılmalıdır.

Varoluşçu Değerbilim ve Eğitim

- Varoluşçulara göre değerler, bireylerin kendi seçimleri ve tercihleri sonucunda ortaya çıkmış, yaşamsal öneme sahip ve pratik değerlerdir.
- Varoluşçular, kişinin bireyselliğinin ve özgürlüğünün en üst değer olduğunu savunmaktadır.
- Varoluşçu değerbilime göre eğitim, bireylere davranışlarını kendilerinin belirleme olanağı sağlayan bir öğretim olarak planlamalıdır.
- Öğretimde gerek öğretmenin gerek de öğrencilerin bireyselliklerinin korunması önemlidir.

Natüralist Değerbilim ve Eğitim

- Gerçek doğadır ve insan da doğal bir varlıktır. İnsan doğuştan iyidir çünkü Yaradan'ın elinden çıkan her şey iyidir. Ancak insanın eline geçtiğinde her şey bozulur.
- Çocuklar doğuştan iyi oldukları için, değerleri belirlerken ve değerleri öğretirken çocukların eğilimleri ve dürtüleri dikkate alınmalıdır.

Natüralistler ve Eğitim

- Natüralist değerbilime göre **okullar öğrencinin anlayamadığı, anlamlandıramadığı toplumsal olay ve değerlerden uzak tutulmalıdır.** Çünkü öğrenme işi sadece mantıklı olunca ve anlaşılınca gerçekleşir.
- Okulun işi çocuğa bir şey **öğretmekten ziyade, çocuğa doğru ve aydınlık fikirler aşılaktır.**
- Öğrencilerin **bilgin olması yerine iyi insan olması** çok daha önemlidir ve bu iyilik hali doğada bulunur.
- Öğretmenlerin iyi insan olarak öğrencilere iyi birer **rol model olması** oldukça önemlidir.

Eğitimin Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

- İnsan öğretimden geçirilebilir, aydınlatılabilir ve eğitilebilir, ancak çocukların bu sürecin yanı sıra mutlaka iyi amaçlar dışında başka hiçbir şeyi seçmeyeceği bir **karakter ve ahlak kazandırılacak şekilde eğitilmesi gerekir.**
- Ayrıca doğru eylemlerde bulunmak için gerekli **ahlaki ve entelektüel erdemleri öğretmek eğitimin hedefinde yer almaktadır.**
- Değerler eğitimi, öğretim programları içinde **sadece bir konudan ibaret değildir.** Değerler eğitimi, sınıf içinde olumlu değerleri yaşatan ve geliştiren bir eğitim felsefesinin uygulanmasıdır.

Eğitimin Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

- Eğitim ile bireyleri mesleklerinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumlarla donatmak önemlidir. Ancak bu **bilginin topluma faydalı olabilmesi için bireyin iyi bir ahlaka da sahip olması gerekir.**
- Hem toplum hem de veliler; yeni neslin, toplumun değerlerini, yaşam tarzını, sosyal davranışlarını, alışkanlıklarını, maddi ve manevi kültürel mirasını kazanmasını istemektedirler. Okullar, bunların çocuklara kazandırılmasında **birincil sorumluluğa sahip toplumsal kurumdurlar.**

Eğitimin Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

- Bir ülkenin eğitim sistemi, o ülkenin eğitim felsefesine göre ortaya çıkar. Ortaya çıkan **felsefi bakış**, eğitim sisteminin **genel amaçlarına temel oluşturur**.
- Eğitim sisteminde öğretilmesi planlanan içerik ve içeriğin öğretilmesinde kullanılacak olan yöntemler ise, ülkenin eğitim felsefesine göre genel amaçlarına uygun olarak şekillenir.

Eğitimin Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

- 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde Türk milli eğitiminin genel amaçlarından ilki “Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek” olarak belirlenmiştir.

Eğitimin Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

- Türkiye'de uygulamaya koyulan ilk değerler eğitimi çalışmaları 1995 yılında UNESCO tarafından desteklenen ve Birleşmiş Milletlerin 50. Yıl dönümü kutlamaları çerçevesinde hazırlanan “Yaşayan Değerler Eğitimi Programı” ile gerçekleştirilmiştir.
- Bu program ile iyi karaktere sahip bireyler yetiştirilmesi amaçlamaktadır. İyi karaktere sahip olmak için gerekli “barış, saygı, sevgi, işbirliği, mutluluk, dürüstlük, alçak gönüllülük, sorumluluk, samimiyet, hoşgörü, özgürlük ve birlik” olarak 12 değer belirlenmiştir.

Eğitimin Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

- 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın **2018 yılında** gerçekleştirdiği program yenileme çalışmalarında da değerler **önemli bir yer tutmuştur.**
- Bakanlık okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim **programlarının ana felsefesini içeren ortak bir metin** oluşturmuştur. Yenilenen programlarda **kök değerler** olarak aşağıdaki tabloda yer alan değerler belirlenmiş **ve değerlerle ilişkili bazı tutum ve davranışlara** yer verilmiştir.

Eğitimin Hedefleri Yönünden Karakter ve Değer Eğitimi

Kök Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil Olma, Eşit Davranma, Paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, Güven Duyma, Anlayışlı Olma, Dayanışma, Sadık Olma, Vefalı Olma, Yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve Anlaşılır Olma, Doğru Sözlü Olma, Güvenilir Olma, Sözünde Durma...
Öz Denetim	Davranışlarını Kontrol Etme, Davranışlarının Sorumluluğunu üstlenme, Öz Güven Sahibi Olma, Gerekğinde Özür Dileme...
Sabır	Azimli Olma, Tahammül Etme, Beklemeyi Bilme...
Saygı	Alçakgönüllü Olma, Başkalarına Kendine Davranılmasını İsteddiği şekilde Davranma, Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme, Muhatabının Konumunu, Özelliklerini ve Durumunu Gözetme...
Sevgi	Aile Birliğine Önem Verme, Fedakârlık Yapma, Güven Duyma, Merhametli Olma, Vefalı Olma...
Sorumluluk	Kendine, Çevresine, Vatanına, Ailesine Karşı Sorumlu Olma; Sözünde Durma, Tutarlı ve Güvenilir Olma, Davranışlarının Sonuçlarını Üstlenme..
Vatanseverlik	Çalışkan Olma, Dayanışma, Kurallara ve Kanunlara Uyma, Sadık Olma, Tarihsel ve Doğal Mirasa Duyarlı Olma, Toplumu Önemseme...
Yardımseverlik	Cömert Olma, İş Birliği Yapma, Merhametli Olma, Misafirperver Olma, Paylaşma...

Birlikte Yaşama Kültürünü Sağlamada Değerler

- Çocuklara temel ahlaki değerlerin ve etik davranışların kazandırılmasında ve bu etik duruşun karakterlerinin bir parçası haline getirilmesini sağlayacak karakter eğitiminin verilmesinde **en etkili kurum ailedir**. Ancak **ailenin** bu alandaki **eksikliği**nin belirli bir ölçüde **okullar tarafından karşılanmaya** çalışıldığı söylenebilir.
- Okullar, ailelerin değer öğretiminde yetersiz kaldığı noktaları, okullarda karakter eğitimi programları düzenlenerek çocuklara kazandırması amaçlanmaktadır.

- Karakter eğitimi, öğrencinin ahlaki olarak **iyi olanları yapması** ve karakterinin okul tarafından geliştirilebilmesi için **gösterilen her türlü çaba** olarak ifade edilmektedir.
- Karakter eğitiminde okulların **en temel görevi**, çocukların ailelerinde alamadıkları temel **değerlerin, uygun programlar aracılığıyla** çocuklara **kazandırılmasına** yardımcı olmaktır.

- Bu bağlamda öğrencilere kazandırılacak **değerlerin felsefi bir bakış açısı ile belirlenmesi** ve bu değerlerin öğrencilerin **kişiliklerinin bir parçası haline getirilmesi** önemlidir. Öğrencilerin bilgi ile donatılması okullarda verilen bilimsel bilgi ile mümkün olurken, **iyi bir insan olarak yetiştirmeleri ise değerlerin ve iyi bir karakter eğitiminin bireye kazandırılması ile gerçekleşebilir.**
- Sonuç olarak toplumun iyiye ve doğruya yönelmesi ancak iyi düzenlenmiş ve kurgulanmış bir karakter ve değer eğitimi ile mümkün olabilir.

TYMM'de Öğrenci Profili: Yetkin ve Erdemli İnsan

- Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin nihai hedefi, yetkin ve erdemli insanlar yetiştirmektir.
- Yetkinlik ve erdem, birbirini tamamlayan iki önemli değerdir.
- Yetkinlik belli bir alanda gerekli olan bilgi ve becerilere sahip olmayı ifade ederken erdem, ruhsal olgunluğu başka bir ifadeyle ahlaken övülen meziyetleri kapsar. Yetkinlik ve erdemin merkezde

Yetkin ve Erdemli İnsanın profil özellikleri ve bileşenleri

Erdem-Değer-Eylem Modeli

- Modelin ana hedefi; eylemlerden değerlere, değerlerden erdemli insana, erdemli insandan ise nihai hedef olan "Huzurlu Aile ve Toplum" ile "Yaşanabilir Çevrede Huzurlu İnsan" a ulaşmaktır.
- Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'nde çatı değerler etrafında kümelenen bir değer çerçevesi sunulmaktadır. Çatı değerler, diğer bütün değerler ile yoğun kesişim noktaları olan değer yapılarını ifade etmektedir. Modelde saygı, sorumluluk ve adalet; çatı değerler olarak yer almaktadır.
- Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları, erdemli insanı yetiştirmek için erdemlerin alt boyutları olan değerleri ve eylemlerini programlar arası bileşenler olarak ele almaktadır. Böylece değerler programın diğer öğelerinden, becerilerden ve alan içeriğinden ayırık bir şekilde değil programa kaynaşık olarak işlenmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Çınar, F. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. V. Aktepe ve M. Gündüz (Editörler). *Kavramsal Çerçeve*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.
- Başçı Namlı, Z. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. S. Z. Genç ve A. Beldağ (Editörler). *Karakter Eğitimi ve Temel Kavramlar*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.